

Толас Радзімы

№44
(2550)

30 кастрычніка 1997 г.
Выдаецца з 1955 г.

Цана 1 000 рублёў.

РАЗВІЦЦЕ ТУРЫЗМУ ПРАЗ СВАБОДНУЮ ЭКАНАМІЧНУЮ ЗОНУ

«ЗАЛАТОЕ КОЛА БЕЛАРУСІ»? ЧАМУ НЕ?..

Пра тое, што Беларусь — краіна “безнадзейная” ў турыстычных адносінах, даводзілася чуць неаднойчы. За межамі падарожнікаў да нас амаль не едуць, хіба толькі хто асабліва зацікаўлены ці да сваякоў. А тэляў добрых няма, помнікі даўніны ўсё больш разбураюцца: нікому не патрэбныя, індустрыя адпачынку практычна не існуе. Аднак — і гэта заканамерна — знайшліся людзі, якія вырашылі: з такім становішчам мірыцца больш нельга. У выніку іх працы нарадзілася ідэя стварэння “Залатога кола Беларусі” — турыстычна-экскурсійнага маршруту, які ахоплівае ўсе найбольш значныя гістарычныя, культурныя і прыродныя славутасці краіны. Пра гэта расказвае кіраўнік праекта, саветнік Нацыянальнага турыстычнага канцэрна “Белінтурыст” Яўген ПАРФІЯНОВІЧ.

— Але для паспяховай рэалізацыі падобнай свабоднай эканамічнай зоны трэба мець адпаведны “турыстычны рынак”!

— Так, мы якраз і зыходзім з таго, што за апошнія шэсць год на Беларусі склапіся асноўныя рынкі, у тым ліку і рынак турыстычных паслуг. У нас сёння дзейнічае больш за 500 фірм, якія займаюцца адпраўкай беларускіх вандруўнікаў за мяжу. Тых, хто прымае турыстаў тут, канешне, значна менш. Такое

НА ЗДЫМКУ: старажытны млын у Дудутках на Міншчыне.

(Заканчэнне на 3-й стар.)

— Яўген Антонавіч, якая галоўная ідэя праекта?

эканамічную зону — своеасабліваю лабараторыю руху рэформ. “Залатое кола Беларусі” нам, распрацоўшчыкам, уяўляецца менавіта ў такім варыянце.

— Капі коратка, то можна адказаць наступным чынам: развіваць турызм праз свабодную

ПАШТОЎКА З БЕЛАРУСІ

Мазстра.

Фота Валерыя БЫСАВА.

КАМП'ЮТЭРНАЯ СЕТКА ЗМЯНІЛА АБЛІЧЧА СВЕТУ

ІНТЭРНЕТ. ЖЫЦЦЁВАЯ ПАТРЭБА

Упершыню ідэя камп'ютэрнай сеткі, якая дапамагала б апэратыўнаму абмену інфармацыяй паміж шэрагам даследчых цэнтраў ваеннай прамысловасці ЗША і іх калегаў за рубяжом, узнікла чвэрць стагоддзя назад. Тады колькасць камп'ютэраў, якія аб'ядноўвала сетка ARPANET — папярэдніца Інтэрнета — вымяралася дзесяткамі... У 1992 годзе Інтэрнет аб'ядноўваў мільён камп'ютэраў, у 1993 годзе — ужо два мільёны. Сёння можна гаварыць, што глабальная сетка, якая з'яўляецца і спосабам сувязі, і сродкам доступу да інфармацыйных рэсурсаў ва ўсіх галінах ведаў, ужо змяніла аблічча нашага свету.

рожнікі, забяспечваючы сабе такім чынам уласныя каналы. Беларусь жа сёння з Інтэрнетам звязваюць усяго два ўваходы: мегабітны спадарожнікавы канал і 256-кілабітны канал, падключаны да найбуйнейшага расійскага правайдара “Дэмас”.

У Беларусь Інтэрнет прыйшоў зусім нядаўна і многім да гэтага часу здаецца загадкавай экзотыкай ці непатрэбнай раскошай. Пагаворым аб найбольш цікавых напрацоўках беларускіх карыстальнікаў і перспектывах, якія “сусветная павуціна” сёння прадастаўляе тым, хто яшчэ ўчора нічога аб ёй не чуў.

Пры стварэнні Інтэрнета ніхто не мог уявіць, якімі тэмпамі будзе развівацца “сусветная павуціна”. Аб тэмпах яго росту гаворыць хаця б той факт, што раз у восем месяцаў аб'ём сеткі павялічваецца ў два разы. У Беларусі гэтыя тэмпы цалкам адпавядаюць сусветным. Сёння ў БелПака каля тысячы абанентаў, штомесячны прырост — каля ста чалавек. Па ўсіх параметрах у развіцці гэтага віду сувязі лідзіруе, вядома, Мінск. Увогуле ж, да Інтэрнета падключаны ўсе абласныя гарады і 22 раённыя цэнтры. Аднак састарэлае абсталяванне, якім там карыстаюцца, не адпавядае сучасным патрабаванням да хуткасці камунікацый. На сённяшні дзень БелПак цалкам забяспечвае патрэбы ў Інтэрнет — сувязі ўсіх патэнцыйных беларускіх карыстальнікаў.

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯСПАРА: ПОГЛЯД НА МІНУЛАЕ І СУЧАСНАСЦЬ

Гістарычны лёс беларускага народа, які так часта быў да яго не надта спагадлівым і літасцывым, спрыяў рассяванню беларусаў па свеце. Яны пакідалі добраахвотна, а галоўным чынам, вымушана і прымусова свае спрадвечныя землі, а то і проста апыналіся ў замежжы (па-за дзяржавай пражывання этнасу) на сваіх гістарычных тэрыторыях у выніку барацьбы за беларускія землі і палітычных гульняў больш моцных суседзяў.

Як жа фарміравалася беларуская дыяспара, якія прычыны і ўмовы вызначылі яе колькасць, суадносіны добраахвотнасці і гвалтоўнасці ў перасяленнях розных часоў і як гэтыя працэсы адбіліся на жыцці народа, стане яго нацыянальнай свядомасці!

(Працяг на 4-й стар.)

Існуючая ў Інтэрнеце інфармацыя аб Беларусі развіваецца ў двух напрамках: да першага можна аднесці рэсурсы, створаныя за межамі рэспублікі адзіночкамі-энтузіястамі, як правіла, з ліку змучаных настальгіяй былых суайчыннікаў, якія сёння жывуць за рубяжом. На такіх старонках часцей за ўсё размешчана пазнавальная інфармацыя аб краіне, напрыклад, карта Беларусі з гербамі ўсіх гарадоў і расказ пра іх, звесткі гістарычнага характару. Не так даўно ў Прыбалтыцы быў створаны раздзел пад назвай “Мінск у тваёй кішэні”, дзе прадастаўлена карта горада, пералік музеяў, гасцініц і іншых карысных для турыста звесткі. Інфармацыя на такіх сайтах (камп'ютэрных старонках), як правіла, пас-

(Заканчэнне на 3-й стар.)

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

ВЕСТКІ З БЕЛАРУСІ

У АФІЦЫЙНЫМ ЛЮСТЭРКУ

У НАШАЙ КРАІНЕ НЯМА ПАДСТАЎ
ДЛЯ РЭЛІГІЙНАЙ ВАРОЖАСЦІ

Упершыню за многія гады Беларусь наведалі прадстаўнікі кіраўніцтва каталіцкай царквы. 21 кастрычніка адбылася сустрэча Прэзідэнта краіны Аляксандра Лукашэвіча з іерархамі Ватыкана, якія прыбылі ў Мінск на ўрачыстае асвячэнне абноўленага Кафедральнага касцёла імя Найсвяцейшай Панны Марыі.

«Сёння ў Беларусі назіраецца росквіт рэлігійнага жыцця. Гэта стала магчымым у выніку дэмакратычных пераўтварэнняў, што адбываюцца ў рэспубліцы, — сказаў Аляксандр Лукашэвіч. — Па даных апошніх сацыялагічных даследаванняў, рэйтынг давер'я да царквы грамадзян краіны значна вырас і намогна апыраджвае папуляр-

насць партый, рухаў і асобных палітыкаў».

Прэзідэнт падкрэсліў, што ў Беларусі няма рэлігійнай варожасці. На яго думку, так адбываецца дзякуючы талерантнасці народа, якому гістарычна ўласціва павага да рэлігійных пачуццяў вернікаў. Таму кіраўнік дзяржавы, шануючы традыцыі свайго народа, заклікае аднолькава ставіцца да ўсіх канфесій, якія прысутнічаюць у краіне. І тут Аляксандр Лукашэвіч самакрытычна заўважыў, што раней недастаткова ўвагі ўдзяляў праблемам каталіцкай царквы, і паабяцаў, што ў далейшым абавязкова ліквідуе гэты недахоп.

«Ёсць дзве каштоўнасці, якія павінны быць збалансаваны ў дзяржаве, —

рэлігія і нацыянальнасць, — заявіў Прэзідэнт. — Раўнапраўе канфесій забяспечвае і Канстытуцыя Беларусі. Нічым і ніколі не ўшчамляць рэлігійных і нацыянальных пачуццяў грамадзян Беларусі — гэты прынцып пакладзены таксама ў аснову майёй палітыкі».

Словы кіраўніка дзяржавы пацвярджаюць і такія факты. Колькасць рэлігійных абшчын на тэрыторыі рэспублікі з 1994 года павялічылася ў два разы. Сёння іх налічваецца 2 206. Вяртаюцца веруючым і культуры будынкі. За апошнія гады перададзена розным канфесіям 546 храмаў, з іх 192 — каталіцкай царкве.

Са словам у адказ да Аляксандра Лукашэвіча звярнуўся спецыяльны

пасланнік папы рымскага Іаана Паўла II кардынал Эдмунд Шока. Ён перадаў ад панціфіка прывітанне і благаслаўленне Прэзідэнту Беларусі, а таксама ўручыў яму памятную медаль, прысвечаны 19-му году знаходжання папы Іаана Паўла II на прастоле Вытыкана.

У сустрэчы ўдзельнічалі таксама мітрапаліт Мінска-Магілёўскі Казімір Свентэк, прымас Польшчы Юзэф Глемп, мітрапаліт Ружскі Яніс Пуятс, мітрапаліт Львоўскі Мар'ян Яворскі, апостальскі адміністратар для католікаў еўрапейскай часткі Расіі Тадэвуш Кандрусевіч, іншыя каталіцкія іерархі.

НА ЗДЫМКУ: у час прыёму.

У ПРАДСТАЎНІЦТВЕ ААН

ТРЫ ПАДЗЕІ

Адразу тры знамянальныя падзеі адзначае прадстаўніцтва Арганізацыі Аб'яднаных Нацый у нашай рэспубліцы: пяцігоддзе свайго знаходжання ў Беларусі, выхад у свет трэцяй нацыянальнай справаздачы аб чалавечым развіцці, а таксама галоўнае свята Аб'яднаных Нацый — Міжнародны дзень ААН, які адзначаецца ва ўсім свеце 24 кастрычніка. Па словах кіраўніка прадстаўніцтва ААН у Беларусі Паўла Крапа, за пяць год існавання ў Беларусі прадстаўніцтва Арганізацыі Аб'яднаных Нацый з яе бюджэту нашай рэспубліцы была прадастаўлена дапамога ў памеры 14 мільёнаў долараў ЗША.

ДЫПЛАМАТЫЧНЫ КУР'ЕР

БЕЛАРУСКІ ПАСОЛ У КАНАДЗЕ

Беларусь і Канада маюць даўнюю гісторыю супрацоўніцтва ў рамках міжнародных арганізацый. Разам з тым абедзвюм краінам яшчэ толькі трэба будзе пісаць гісторыю двухбаковых адносін. Аб гэтым заявіў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Канадзе Міхаіл Хвастоў у час уручэння ім вярыцельных грамад генерал-губернатару Канады Рамео Леблану. Як паведамілі ў прэс-службе беларускага знешнепалітычнага ведамства, цырымонія адбылася 21 кастрычніка ў Атаве.

На думку Міхаіла Хвастова, адкрыццё беларускага пасольства ў Канадзе павінна стаць першым крокам на шляху паглыблення палітычных і эканамічных адносін паміж дзвюма дзяржавамі.

АДУСЮЛЬ ПАКРЫСЕ

Тры НОВЫЯ мадэлі трактароў «Беларусь» і пагрузчык дэманстравала на міжнароднай выставе «Аграпрадмаш-97» аб'яднанне «Мінскі трактарны завод». Выстава адбылася ў Маскве, на Чырвонай Прэсні.

У БРЭСЦЕ прайшоў першы нацыянальны фестываль беларускіх фільмаў, дзе дэманстраваліся стужкі, створаныя на «Беларусьфільме» ў 1995—1996 гадах. Фестываль будзе праводзіцца раз на два гады ў буйных гарадах Брэсцкай вобласці.

ФРАНКА-БЕЛАРУСКІ артыстычны сезон пачаўся ў Мінску. Праводзяць яго пасольства Францыі ў Беларусі і наша Міністэрства культуры. Рэспектабельны паказ французскіх фільмаў, канцэрты французскай класічнай музыкі, літаратурныя чытанні — такі змест «французскай восені» ў Мінску, якая будзе доўжыцца да 10 снежня.

ЛІДЭР Беларускага жаночага руху «Адраджэнне Айчыны» Таццяна Ваніна аштрафавана на 30 мільёнаў рублёў. У віну ёй паставілі тое, што, будучы арганізатарам шэсця супраць галечы, голаду і холаду, якое адбылося ў Мінску 12 кастрычніка, яна дапусціла выкарыстанне незарэгістраванай сімволікі: сцягоў «Маладога фронту» і кангрэса прафсаюзаў, атрыбутаў у выглядзе «чучалаў» насякомых і птушак, якія былі спалены ўдзельнікамі санкцыяніраванага мітыngu.

АКЦЫЮ пратэсту супраць Закона «Аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі», больш за сто паправак да якога прыняла Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, правялі 19 кастрычніка сталічныя журналісты. З завязанымі вуснамі, пад позунгам «Свабоду слова на Беларусі» яны прайшлі па праспекце Ф. Скарыны ад Дому друку да сквера імя Янкі Купалы, дзе адбыўся кароткі мітынг.

САЦЫЯЛЬНАЕ жыллё, магчыма, у хуткім часе з'явіцца ў Беларусі. Гэта будзе проста бясплатнае жыллё для небагатых людзей. Такое жыллё нельга будзе ні абмяняць, ні прыватызаваць.

ВАГОН СПЕЦЫЯЛЬНАГА ПРЫЗНАЧЭННЯ

НА ўСЯКІ ПАЖАРНЫ ВЫПАДАК

Новы вагон спецыяльнага прызначэння створаны ў Аршанскім вагонным дэпо. Прызначаны ён для ўтылізацыі шкодных выкідаў і ачысткі глеб пасля аварыяў, якіх, на жаль, не ўдаецца пазбегнуць на чыгуны.

Як паведамілі работнікі дэпо, вагон забяспечаны прыстасаваннем, якое дзейнічае як пыласос. Яго прымяненне дасць магчымасць значна паскорыць работы па ліквідацыі вынікаў аварыяў і зменшыць выкарыстанне ручной працы.

КРЫМІНАЛ

ПАДЫЛІ БАБКІ

Праваахоўныя органы Магілёўскай вобласці падвялі вынікі работы за дзевяць месяцаў бягучага года. За гэты час у рэгіёне зарэгістравана больш як 15 тысяч злачынстваў.

Адзначана вельмі небяспечная тэндэнцыя: рост на 95 працэнтаў у параўнанні з адпаведным перыядам мінулага года цяжкіх злачынстваў — крадзяжоў, разбояў і забойстваў. У той жа час і дасюль не раскрыта больш як 48 тысяч злачынстваў, учыненых у мінулыя гады, у лік якіх уваходзяць 134 забойствы і замахі на жыццё.

АДРОДЖАНА КАТАЛІЦКАЯ СВЯТЫНЯ

РЭКАНСЭКРАЦЫЯ КАТЭДРЫ

21 кастрычніка ў дванаццаць гадзін на плошчы Свабоды ў Мінску адбылася рэкансэрацыя (паўторнае асвячэнне) Кафедральнага касцёла Найсвяцейшай Панны Марыі (Катэдры). Каталіцкая святыня была ўзведзена ў 1700—1709 гадах на месцы драўлянай езуіцкай капліцы і ў той час мела найменне касцёла Ісуса, Марыі і святой Барбары. Пасля заснавання ў 1798 годзе Мінскай епархіі касцёл стаў кафедральным. У 1934 годзе яго закрылі, а тутэйшага ксяндза расстралялі. У 1948—1951 гадах галоўны фасад з вежамі быў разбураны, памяшканні перапланаваны. Некалы дзевяцігоддзю тут размяшчаўся Дом фізкультуры і савет спартыўнага таварыства «Спартак». У апошнія «атэістычныя» гады колішні касцёл арандавала Беларуска Федэрацыя тэатраў.

У канцы 1993 года, пасля доўгіх старанняў вернікаў, будымак вярнулі каталіцкай грамадзе, і тады ж, на каталіцыя Каляды, у ім адбылося літургічнае набажэнства, якое ўпершыню трансліравала рэспубліканскае тэлебачанне. 6 жніўня 1994 года пачалася архітэктурная рэканструкцыя касцёла.

Рытуал асвячэння Кафедральнага касцёла Найсвяцейшай Панны Марыі выканаў кардынал Казімір Свентэк, арцыбіскуп Мінска-Магілёўскай дыяцэзіі, якому споўнілася 83 гады. Ва ўрачыстасцях прынялі ўдзел кардыналы, біскупы, святары рыма-каталіцкай царквы з ЗША, Італіі, Ватыкана, Германіі, Польшчы, краін Балтыі і СНД, прадстаўнік Патрыяршага Экзарха ўсёе Беларусі, Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, прадстаўнікі іншых хрысціянскіх дэнамінацый.

Набажэнства ў Мінскай Катэдры, як заявіў пробашч касцёла Антоні Клімантовіч, будучы праходзіць на беларускай мове.

«ЗАЛАТОЕ КОЛА БЕЛАРУСІ?» ЧАМУ НЕ?..

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

становіцца вельмі шкоднае для нацыянальнай эканомікі. Тым больш, што і на Беларусі можна выдатна адпачыць! Умовы для гэтага ёсць: чыстае паветра (у параўнанні з краінамі Заходняй Еўропы дык вельмі чыстае, бо адсутнічаюць горнапрамысловыя і вялікія індустрыяльныя раёны); лясы, дзе збіраюць грыбы і ягады, нядрэнна палююць; азёры, багатыя на рыбу. Некаторыя ландшафты Беларусі сёння сталі для Еўропы проста ўнікальнымі, а помнікі гісторыі і культуры краіны — сапраўдны ўклад у скарбніцу сусветнай цывілізацыі.

— **А чаго не хапае!..**

— Не хапае адзінага — развітой інфраструктуры турызму і нармальнага еўрапейскага ўзроўню сервісу. Ліквідаваць гэты, мякка кажучы, недахоп мы і прапануем. Не проста прапануем, але гаворым, як і што трэба зрабіць.

— **Вы лічыце, гэта нам па сілах!**

— Патэнцыял ёсць. Напрыклад, мы маем нядрэнна развітую транспартную сістэму: па тэрыторыі Беларусі праходзяць тры міжнародныя транспартныя калідоры: Варшава — Мінск — Масква, Кіеў — Віцебск — Пецярбург і Рыга — Мінск — Харкаў. Таксама склалася шчыльная сетка сельскіх і гарадскіх, асабліва малых і сярэдніх населеных пунктаў. Дарэчы, ідэя праекта яшчэ каштоўная і тым, што яе рэалізацыя непазбежна паспрыяе аднаўленню перыферыяльных тэрыторый. І дапаможа ў гэтым, як я ўжо казаў, свабодная эканамічная зона. Пры яе абгрунтаванні мы ўлічвалі шэраг тэндэнцый, характэрных для сённяшняй беларускай эканомікі.

Па-першае, апошнім часам вызначыўся рост долі паслуг у стварэнні валавога нацыянальнага прадукту — з 27,9 працэнта ў 1990-м годзе да 46,6 працэнта ў 1995-м. Па-другое, з-за рэструктурызацыі ў айчынай прамысловасці расце ўзровень беспрацоўя — на прагнозах экспертаў, у канцы 1997-га года яно складзе 5 працэнтаў, — а праект прадугледжвае стварэнне вялікай колькасці новых рабочых месцаў у самых розных галінах — ад будаўніцтва да народных рамёстваў.

Акрамя таго, многія помнікі прыроды, гісторыі і культуры Беларусі знаходзяцца ў сапраўды жахлівым стане: у дзяржавы сёння не хапае грошай на адпаведную падтрымку. У такіх умовах адзінай крыніцай фінансавання ўсіх гэтых разнастайных славатасцей робяцца яны самі, дакладней, выкарыстанне іх для развіцця турызму ў краіне.

— **Цікава было б даведацца больш падрабязна пра "іскрынку" праекта.**

— Зыходнай функцыянальнай сферай дзейнасці СЭЗ "Залатое кола Беларусі" выбраны турызм, зарыентаваны на нацыянальныя аб'екты гісторыі, унікальныя прыродныя комплексы і зоны адпачынку Беларусі. Дапоўняць гэта разнастайныя атракцыёны, спартыўныя і забаўляльныя мерапрыемствы, развіццё грамадскае харчаванне і гасцінічнага гаспадарка. І вось тут аўтары праекта плануюць асобную сферу, якая павінна надаць Беларусі пэўную спецыфіку (як кракадзілы Сінгапуру) — рыбалку, у прыватнасці, развядзенне і поўлю вугра. Цэнтрам такога "рыбнага" турызму стала б Паазер'е — рэгіён на поўначы Беларусі.

— **Што канкрэтна павінна ўключаць у сябе "Залатое кола Беларусі"!**

— Наша кола складаецца з асобных лакальных раёнаў, у якіх комплексна прысутнічаюць каштоўныя аб'екты прыроды і ландшафту: вадаёмы, лугі, лясы, нізіны і ўзвышшы; помнікі археалогіі, архітэктуры, сядзібна-паркавага мастацтва; мемарыяльныя сядзібы і манументы; хутары і фальваркі, вёскі і пасёлкі, мястэчкі і малыя гарады; традыцыйна-гістарычная культура, прадстаўленая дэкарэтыўна-прыкладным мастацтвам, народнымі рамёствамі і промысламі. У

якасці прыкладаў лакальных раёнаў можна назваць лінскае Палессе, сталінскае Палессе, Тураўшчыну, Мазыршчыну, Слуцкіну, Браслаўшчыну... Гістарычныя правінцыі, у сваю чаргу, утвараюць гісторыка-этнаграфічныя раёны: Палессе, Панямонне, Падняпроўе, Падзвінне, Цэнтральны раён. Яны спалучаюць у сабе адзінства прыродна-геаграфічных і культурна-гістарычных фактараў: Палеская нізіна і самабытная палеская культура, марэнныя грады і азёрныя нізіны Падзвіння, культура палачан і г. д. Лакальныя раёны і рэгіёны звязаны гістарычнай інфраструктурай камунікацый: "Шлях з варагаў у грэкі", "Вялікі пасольскі шлях", "Вітаўтава дарога", "Дарога замкаў", "Манаскія дарогі", "Кацярынінскі тракт" і г. д.

Трэба адзначыць: у сувязі з гэтым прапануецца перспектывнае будаўніцтва чыгуны еўрапейскага тыпу: Маладзечна — Нарач — Паставы — Відзы — Опса — Браслаў — Друя з падключэннем яе да магістралі Варшава — Вільнюс — Пскоў — Санкт-Пецярбург, што дазволіць паскорыць далучэнне багатага ў прыродна-ландшафтным і культурна-гістарычным планах раёна Беларусі да сістэмы буйных рэгіянаў паўночнага ўсходу Еўропы.

— **На працягу якога тэрміну плануецца рэалізаваць ваш праект!**

— Ён разлічаны на пяцьдзсят год. Менавіта за такі перыяд магчымае поўнае змяненне эканамічнай структуры галін і дасягненне акупляемасці самых дарагіх праектаў, якія маюць марудны абарот капітала.

Каб дасягнуць усяго запланаванага, патрэбна адпаведная заканадаўчая база, якая пакуль яшчэ знаходзіцца ў стадыі распрацоўкі. Толькі тады, калі ўсе неабходныя законы будуць прыняты, можна спадзявацца на рэалізацыю праекта, толькі тады да нас прыйдуць інвестары і Беларусь зможа трансфармаваць свой патэнцыял у рэальную турысцкую інфраструктуру, якая прынясе ёй (і інвестарам таксама) прыбытак. Аднак ужо зараз ствараецца інавацыйны фонд "Развіццё культуры, турызму, спорту "Залатое кола Беларусі", да ўдзелу ў якім запрошаны амаль усе грамадскія фарміраванні краіны. Фонд павінен забяспечваць практычнае ажыццяўленне задуманага. Да таго ж "Залатое кола Беларусі" ўключана ў спіс праектаў, што будуць прадстаўлены нашай краінай на выставе ў Гановы ў 2000-м годзе.

Гутарку вяла
Галіна УЛІЦЕНАК.

НА ЗДЫМКАХ: Нясвіж; музей пад адкрытым небам у Строчыцах.

Фота Яўгена ПАРФІЯНОВІЧА.

(Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.).

таянная. Аднак у Інтэрнеце карыстаюцца папулярнасцю якраз тыя серверы, якія пастаянна абнаўляюцца, прадастаўляючы карыстальніку свежую інфармацыю, і асноўная прыкмета якасці сервера — аператыўнасць, з якой гэта адбываецца.

Выклікае цікавасць і сервер, прысвечаны сродкам масавай інфармацыі. Сёння на ім выстаўлена 20 беларускіх газет, якія абнаўляюцца адпаведна перыядычнасці іх выхаду. Тут жа можна знайсці спасылкі на 250 рускамоўных выданняў, агенцтваў навін, радыёстанцый. Многія карыстальнікі гэтага сервера — суайчыннікі, якія эмігрыравалі за рубж, а апошнім часам, калі інфармацыя аб Беларусі зноў стала "га-

годзе тут пачнецца бум інтэрнет-камерцыі. Па ацэнках спецыялістаў, беларускі інтэрнет-рынак адстае ад расійскага таксама на год, так што будзе зусім лагічным прагназіраваць падобныя працэсы ў хуткім часе і ў нас.

Відавочна, што сёння яшчэ далёка не ўсе ўяўляюць магчымасці, што прадастаўляюцца Інтэрнетам. Напрыклад — размаўляць з Амерыкай за два долары ў гадзіну, аплачваючы толькі кошт карыстання каналам. Увогуле ж расцэнкі за карыстанне Інтэрнетам — тэма асобная. Сусветная практыка паказвае, што цэны паступова самі сходзяцца да адзінага стандарту, які з ростам колькасці карыстальнікаў паступова зніжаецца. Кошт прадастаўлення доступу ў Інтэрнет у Маскве на

ІНТЭРНЕТ. ЖЫЦЦЁВАЯ ПАТРЭБА

рачай", узрасла колькасць карыстальнікаў з Расіі і іншых рэспублік.

Разглядаць сёння Інтэрнет як крыніцу атрымання даходаў заўчасна, аднак ва ўсім свеце ўжо зразумелі, што ён дазваляе эканоміць уласныя, іншы раз вельмі сур'ёзныя сродкі. Сведчаннем таго, што і ў Беларусі Інтэрнет перарастае ў рамкі пуцэвадзіцеля па гарадах і вёсках краіны і пачынае "працаваць" на бізнес, а не толькі расказваць пра яго, можа служыць праект "www truck and cargo net". Нядаўна створаны па заказе прафесіянальных экспедытараў сервер дазволіў сістэматызаваць і каардынаваць дзейнасць перавозчыкаў грузаў. Сёння любы карыстальнік можа ўвайсці ў сервер, зарэгістравацца і выкарыстаць інфармацыйную базу для перавозкі сваіх грузаў ці прапанаваць уласны транспарт для перамяшчэння чужых. Як паказаў вопыт, зноў створанай базай даных карыстаюцца ўжо не толькі экспедытары з Беларусі, Расіі і Польшчы, але і простыя карыстальнікі.

31 кастрычніка 1997 года ў Беларусі адкрыўся першы віртуальны магазін фірмы "Дайнова", дзе карыстальнікі ўпершыню атрымаюць магчымасць набываць камп'ютэры і камплектуючыя, не выходзячы з офіса. Хаця сёння яшчэ рана гаварыць аб сур'ёзных здзелках, заключаных у Беларусі з дапамогай Інтэрнета, відавочна, што, калі не пачаць гэтую работу сёння, заўтра можна проста спазніцца.

Улічваючы, што развіццё Інтэрнета ў Расіі адстае ад агульнасусветнага прыкладна на год, можна меркаваць, што ў 1998

5 долараў даражэйшы, чым у Мінску. Аднак усе гэтыя цэны шакіравалі б любога амерыканца, для якога падобныя паслугі абышліся б разоў у дваццаць танней.

Некаторыя фірмы, зразумейшы, што Інтэрнет ім жыццёва неабходны, аддаюць перавагу незалежнасці, набываючы для сябе асобны канал, арэнда якога складае 300—400 долараў у месяц.

Для правайдэрскіх кампаній Інтэрнет з'яўляецца вельмі выгадным бізнесам, накопкі буйных першапачатковых ўкладанні вельмі хутка сябе акупляюць і прыносяць вялікі прыбытак. Пры ўмовах сур'ёзных устойлівых інвестыцый, якія цалкам маглі б ажыццявіць сумесныя прадпрыемствы і замежныя партнёры, яго развіццё ў Беларусі магло б пайсці сямімільнымі крокамі. Дарэчы, па словах спецыялістаў, на сёння для вырашэння праблем далейшага развіцця ў рэспубліцы Інтэрнета ў якасці першапачатковага ўкладання патрэбна зусім не астранамічная сума 600 000 долараў ЗША. Аднак наўрад ці сёння знойдуцца жадаючыя ўкласці такія грошы ў развіццё дзяржаўных камунікацыйных сістэм у Беларусі і ці згодзіцца дзяржава расстатца са сваёй манополіяй. Інтэрнет тут хутчэй за ўсё чакае лёс усіх сур'ёзных пачынанняў — больш чым паступовае развіццё за кошт старанняў энтузіястаў і марудны рух там, дзе ўвесь свет імкліва ідзе наперад.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

МАЛЕНЬКІЯ РАДАСЦІ

«ВІЦЯЗЬ» ЗАВАЁЎВАЕ ЗАХОДНІ РЫНАК

Вытворчае аб'яднанне "Віцязь" заключыла першыя буйныя кантракты з некалькімі гандлёвымі заходнееўрапейскімі фірмамі на пастаўку сваіх тэлевізараў.

Як паведаміла намеснік генеральнага дырэктара аб'яднання па эканоміцы Данута Мурашкова, сёлета "Віцязь" набраў добрыя рабочыя тэмпы. Выпушчана за дзевяць месяцаў звыш 105 тысяч тэлевізараў, што амаль на 26 тысяч больш, чым за ўвесь мінулы год. Тэмпы росту прадукцыйнасці працы ў калектыве складае больш за 140 працэнтаў, сярэдня заробатная плата павялічылася ў 1,6 раза. Атрымана за гэты перыяд 22 мільярды рублёў прыбытку, што дало магчымасць аб'яднанню не перакладаць на плечы дзяржавы свае сацыяльныя праблемы, а самому ўтрымліваць шэсць дашкольных дзіцячых устаноў, піянерскі лагер, спорткомплекс, паліклініку, пяць інтэрнатаў.

(Працяг.
Пачатак на 1-й стар.)

РАННЯЯ МІГРАЦЫЯ З БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ ВЯЛІКАГА КНЯЗТВА ЛІТОВСКАГА

У розных гістарычных умовах па эканамічных, палітычных, ваенных, рэлігійных і іншых прычынах насельніцтва беларускіх этнічных зямель перасялялася ў іншыя рэгіёны дзяржавы і за яе межы, ішло паступовае фарміраванне дыяспары (ад грэчаскага *diáspora* — рассяяванне) як знаходжанне значнай часткі народа па-за краінай (тэрыторыяй) свайго паходжання.

Ранняя эміграцыя вызначалася, найперш, удзелам з ВКЛ тых, хто быў пакрыўджаны, незадаволены яго палітыкай ці праследаваўся. Полацкі князь Андрэй, які адмовіўся прысягаць Ягайлу, выехаў у 1377 годзе ў Маскоўскае княства, удзельнічаў у Кулікоўскай бітве. Туды ж падаўся ў 1408 годзе сапернік Вітаўта северскі князь Свідрыгайла Альгердавіч, многія чарнігаўскія і северскія баяры. Натуральнай эміграцыя з беларускіх зямель спрыялі стварэння ў Вялікім Княстве Літоўскім прававага падставы. Князі, рыцары, шляхта і баяры Вялікага Княства Літоўскага маглі пакідаць яго «для лепшага шчасця набываць» і абучэння ваеннаму майстэрству на падставе прывілея вялікага князя Казіміра ад 1447 года, замацаванага затым у Статуце 1529 года. Першымі актамі, якія пацвердзілі права ўсіх вольных людзей на выезд за мяжу, былі Віцебскі (1503 год) і Полацкі (1547 год) абласныя прывілеі, што вызначылі статус гэтых зямель у ВКЛ. Статуты 1566, 1588 гадоў прадугледжвалі магчымасць наведвання іншых зямель (акрамя «непрыяцельскіх») ужо вольнымі людзьмі «всёго стану» (усякага саслоўя) для лячэння, набывання адукацыі, навучання рамёствам, азнаямлення з ваеннай справай. Цяпер незадаволены палітыкай вялікага князя беглі з ВКЛ у «непрыяцельскія» краіны. Пасля няўдалага загавору 1481 года супраць вялікага князя Казіміра ў Маскоўскае княства перайшлі князі Фёдар Бельскі, Навасільскія, Адоеўскія, Варатынскія, Бялеўскія. У 1508 годзе туды выехаў князь Міхаіл Глінскі, які падняў бунт супраць вялікага князя Жыгімонта I. Шмат хто з беглых князёў набыў у Маскве значны ўплыў, знаходзіўся ў бліжэйшым сваяцтва з вялікакняжацкімі, а затым і царскімі родамі. Так, Алена Васілеўна Глінская стала жонкай вялікага князя маскоўскага Васілія III, рэгентшай рускай дзяржавы пры малалетнім сыне — вялікім князю Іване IV. Беглі і сяляне, гараджане, шмат вывозілася ў Маскоўскае дзяржаўнае захопленых у ходзе ваенных дзеянняў палонных.

З беларускіх зямель ВКЛ на Запад выязджала значная для таго часу колькасць людзей для набывання адукацыі. У XV—XVI стагоддзях дзесяткі студэнтаў з ВКЛ вучыліся ва ўніверсітэтах Балоны і Падуі, Цюбінгена, Вітэнберга, Гейдэльберга, Лейпцыга, Лювена, Базеля, Кракава, Кёнігсберга. Многія з вольных людзей, якія выязджалі ў замежныя краіны, пакідалі там добрую спадчыну, спрыялі распаўсюджванню кнігадрукавання і асветы. Так, Францішк Скарына (1490—1551), купецкі сын з Полацка, здабыў вучоную ступень бакалаўра філасофіі ў Кракаве (1506 год) і доктара медыцыны ў Падуі (1512 год). Заснаваў у Празе першае беларускае выдавецтва і надрукаваў 23 кнігі Бібліі на мове старажытнага беларускага пісьменства. Рабіў захады ў канцы 1520-х гадоў для арганізацыі кнігадрукавання ў Маскве, але быў там варажою сустрэты, найперш духавенствам. Ад 1535 года і да скону жывіў у Празе і стаў там адным з заснавальнікаў старэйшага ў Цэнтральнай Еўропе батанічнага саду. Іван Фёдаравіч, друкарскі знак якога дае падставы меркаваць аб яго беларускім паходжанні, і беларус Пётр

Мсціславец выпусцілі першую ў Маскоўскай дзяржаве друкаваную кнігу «Апостал» (1564 год), а затым два выданні «Часоўніка», па якому праводзілася пачатковае навучанне грамаце.

ПАШЫРЭННЕ ПЕРАСЯЛЕННЯ У XVII—XVIII СТАГОДДЗЯХ

Значнае павелічэнне перасяленняў на ўсход у канцы XVI—XVII стагоддзях вызначалася больш раннім узмацненнем прыгоннай эксплуатацыі сялян у ВКЛ, а таксама нацыянальна-рэлігійнага ўціску ў Рэчы Паспалітай. Калі Маскоўская дзяржава, абвясціўшы сябе спадкаемцай Кіеўскай Русі (ужо Іван III назваў

агульнаадукацыйная ўстанова, якая затым стала знакамітай Славяна-грэка-лацінскай акадэміяй. Сімяон Полацкі стаў пачынальнікам рускай сілабічнай лагікі і драматургіі, выдатным прадстаўніком грамадска-палітычнай і філасофскай думкі свайго часу. Ілля Капіевіч (1651—1714) з Мсціслаўшчыны, зведзены ганенні езуітаў, выехаў у Галандыю, дзе адкрыў уласную друкарню. Тут па даручэнню Пятра I ён пераклаў, склаў, надрукаваў ці падрыхтаваў да друку каля 20 падручнікаў і кніг для абучэння моладзі. Капіевічам былі складзены і выдадзены першыя ў Расіі

Сасланыя ў розныя куткі Расіі за ўдзел у паўстаннях, рэвалюцыйным руху праявілі сябе таленавітымі даследчыкамі прыроды, быту, традыцый, мовы народаў Сібіры, Крайняй Поўначы, Далёкага Усходу, Казахстана. Працы геолага, географа І. Чарскага па Сібіры былі адзначаны залатымі медалямі Рускага географічнага таварыства, як і фундаментальныя працы па мове і фальклору якутаў ссыльнага рэвалюцыйна-народніка Э. Пякарскага. В. Кавалеўскі стаў заснавальнікам у Расіі манголазнаўства, рэктарам Казанскага ўніверсітэта.

У замежных краінах эмігранты

700 тысяч, а за межы Расіі — 500—600 тысяч чалавек пераважна ў ЗША, Канаду, Бразілію, Аргенціну, заходне-еўрапейскія краіны.

Асноўнымі прычынамі рассявання беларусаў па-за сваімі этнічнымі межамі сталі працэсы больш актыўнага фарміравання новага гаспадарчага ўкладу і рыначных адносін, рассялення і абезземельвання сялянства, фарміраванне сусветнага рынку працоўнай сілы, попыт на яе на еўрапейскім і амерыканскім кантынентах, магчымасць больш высокага заробку. Масаваму выезду сялян у іншыя рэгіёны Расіі ў пошуках вольнай ці больш таннай зямлі спрыяла хуткае развіццё чыгуначнай сеткі як на тэрыторыі Беларусі, так і імперыі ў цэлым.

Палітыка царскай Расіі ў адносінах да міграцыі з этнічных беларускіх зямель вынікала з афіцыйнага непрызнання беларусаў як асобнага народа. У сувязі з гэтым заахвочваліся перасяленні на ўсход дзяржавы з мэтай капанізаваць гэтыя абшары шляхам засялення іх «рускімі элементамі», да якога адносілі беларусаў-праваслаўных (беларусаў-католікаў залічвалі да палякаў). Выезд жа за мяжу разглядаўся як фактар паслаблення «карэнага рускага насельніцтва», павелічэння кошту мясцовай працоўнай сілы. Таму на дзяржаўным узроўні эміграцыя стрымлівалася, адсутнічала адпаведнае заканадаўства, імігранты ў новых краінах не мелі прававой, маральнай, матэрыяльнай падтрымкі свайго радзімы.

За мяжой беларускія перасяленцы папаўнялі шэрагі некаваліфікаваных работнікаў. У ЗША яны працавалі пераважна ў такіх цяжкіх і небяспечных вытворчасцях, як вугальная, сталеліцейная, будаўнічая. У Аргенціне і Бразіліі наймаўся на сезон ці абжывалі малазаселеныя, аддаленыя землі. Дарэчы, у Канадзе, Бразіліі перасяленцы маглі разлічваць на кавалак зямлі. Мелі імігранты цяжкія бытавыя ўмовы і параўнальна нізкую аплату працы, але якая была ў 2—3 разы вышэйшай, чым у Расіі. «За морам можна дайсці да чагось толькі пры вельмі цяжкай працы. Кожны грош, які там адкаладаецца, купляецца толькі вялікай працай, хрэсціцца крывавым потам», — папярэджвала віленскае бюро Таварыства апекі над эмігрантамі ў сваім выданні «Радзіма для эмігрантаў, якія едуць у Амерыку, а таксама размовы беларуска-англійскае» (Вільня, 1912).

Найбольш характэрнымі асаблівасцямі першай хвалі масавага перасялення беларускага насельніцтва з'явілася больш позняя (у параўнанні з суседнімі народамі) яго ўключэнне ў міграцыйны рух як на абсягах імперыі, так і за яе межы; высокая яго інтэнсіўнасць (у 1896—1915 гадах 5 губерняў з пераважна беларускім насельніцтвам далі 85 працэнтаў усіх перасяленцаў з раёнаў нечарназёмнай паласы); арыентацыя на рээміграцыю — звычайна ехалі за мяжу прыдбаць грошы для пакупкі зямлі, абзавядзення гаспадаркай, да таго ж расійскія законы не прадугледжвалі выхаду з падданства і абавязвалі вяртацца праз 5 гадоў пад пагрозай пакарання. У сувязі з адмоўным стаўленнем дзяржавы і мясцовага кіраўніцтва да выезду сялян, складанасцю працэдур і дарагавізнай атрымання пасведчання на выезд і афармлення пашпартаў існавала значная негальная эміграцыя (асабліва на сезонную працу ў бліжэйшыя еўрапейскія краіны).

Нацыянальны ўціск беларускага народа ў складзе Расійскай імперыі, абумоўленае многімі прычынамі незавершанасць станаўлення беларускай нацыі, практычная адсутнасць за мяжой нацыянальнай інтэлігенцыі вызначылі паскораную асіміляцыю мігрантаў у параўнанні з суседнімі народамі.

Галіна СЯРГЕЕВА.

(Працяг будзе).

БЕЛАРУСКАЯ ДЫЯСПРА: ПОГЛЯД НА МІНУЛАЕ І СУЧАСНАСЦЬ

арыфметыка, першыя дапаможнікі па замежных мовах, першыя календары. Перакладзеная і выдадзеная ім першая ў Расіі кніга па навігацыі служыла дапаможнікам амаль стагоддзе.

АСАБЛІВАСЦІ МІГРАЦЫІ У ПЕРШАЕ СТАГОДДЗЕ ПАСЛЯ АНЕКСІІ БЕЛАРУСКІХ ЗЯМЕЛЬ РАСІЯЙ

Далучэнне беларускіх зямель да Расійскай імперыі ў ходзе трох падзелаў Рэчы Паспалітай у канцы XVIII стагоддзя вызначыла палітычныя прычыны эміграцыі. Пры гэтым перасяленні набылі характар хваляў у адпаведнасці з развіццём нацыянальна-вызваленчага руху: боязь рэпрэсій царскага ўрада выштурхнула за мяжу ўдзельнікаў паўстанняў 1794, 1831, 1863 гадоў, а таксама прыхільнікаў аднаўлення Вялікага Княства Літоўскага падчас расійскага паходу Напалеона ў 1812 годзе. Гэта былі ўжо дзесяткі тысяч эмігрантаў: дзяржаўна-палітычныя дзеячы, афіцэры, салдаты (пераважна шляхта), якія рассяліліся па свеце.

Далучэнне беларускіх зямель да Расійскай імперыі паскорыла перасяленне беларусаў у цэнтральныя і паўднёвыя раёны, Сібір і на Далёкі Усход. Хаця цяпер гэта была ўнутрыдзяржаўная міграцыя, але за межы свайго спрадвечнага тэрыторыі і ў іншых этнічных рэгіёнах імперыі. Праз стагоддзе, паводле першага расійскага перапісу 1897 года, па-за тэрыторыяй 5-ці губерняў з пераважна беларускім насельніцтвам (Гродзенскай, Віленскай, Мінскай, Віцебскай і Магілёўскай) пражывала амаль што палова мільёна беларусаў. І ў гэты час усходняя дыяспара папаўнялася шляхам гвалтоўнага высялення, найперш па палітычных матывах. З улікам непалапнаснасці шляхты да Расійскай імперыі ў паўднёвыя губерні была пераселена пасля паўстання 1831 года значная частка з 10 тысяч дваран, якія не змаглі пацвердзіць сваю прыналежнасць да гэтага саслоўя і былі пераведзены ў разрад дзяржаўных сялян-аднадворцаў. Тысячы ўдзельнікаў таяных таварыстваў патрыятычнай моладзі ў Літве і Беларусі (філаматаў, філарэтаў і інш.), нацыянальна-вызваленчых паўстанняў 1794, 1830—1831, 1863—1864 гадоў былі сасланы на катаргу і ў арыштанцкія роты, на пасяленне ў глыбінныя рэгіёны імперыі. Шляхам вымушанай і прымусовай міграцыі гвалтоўна вырываўся з жыцця народа інтэлектуальны, свабодалюбівы, патрыятычныя сілы, збыдзеныя яго творчыя магчымасці на Бацькаўшчыне, што сталася тут адной з прычын зацягвання працэсу нацыянальнага самаўсведамлення.

Затое ўраджэнцы беларускіх зямель аддавалі здольнасці і працу рук сваіх на карысць іншых народаў, пакідалі там добрую памяць аб сабе і Бацькаўшчыне.

гэтага часу — выхадцы з Беларусі — уключыліся ў вызваленчы, рэвалюцыйны рух на еўрапейскім і амерыканскім кантынентах (Т. Касцюшка, В. Урублеўскі, М. Судзілоўскі, З. Мінейка і іншыя), спрыялі развіццю навукі і культуры ў дзяржавах свайго пасялення. І. Дамейка стаў вядомым даследчыкам геалогіі і мінералогіі Чылі, рэктарам сталічнага ўніверсітэта краіны, быў абвешчаны народным героем Чылі. К. Ельскі даследаваў фауну мала вывучаных на той час паўднёва-амерыканскіх краін — Гвіяны і Перу, адкрыў і ўпершыню апісаў не адзін новы від раслін і жывёл. Скульптар В. Дмахоўскі ў Парыжы стварыў помнік героям-паўстанцам, у ЗША — бюсты Т. Касцюшкі і Т. Джэферсана для кангрэса ў Вашынгтоне. А. Рыпінскі выдаў у Парыжы кніжку «Беларусь» (1840), а ў Лондане — беларускае выданне «Начысцік» (1853). Ураджэнцы Беларусі былі ў ліку заснавальнікаў сельскагаспадарчых калоній у ЗША, якія пачаліся тут у другой палове XIX стагоддзя на аснове агульнай маёмасці і мелі на ўвазе даказаць жыццяздольнасць гэтай ідэі.

Каталіцкія святары беларускага паходжання, у тым ліку выкладчыкі Полацкай езуіцкай акадэміі, якія эмігрыравалі на пачатку XIX стагоддзя, спрыялі пашырэнню каталіцкай адукацыі ў ЗША (Б. Крукоўскі, Н. Корсак і інш.). Ф. Дзеружынскі, які жывіў у ЗША ад 1821 да скону ў 1850 годзе, займаў там высокую царкоўную пасаду і стаў заснавальнікам школьнай адукацыйнай каталіцкай сістэмы. Закладзены ў першае дзесяцігоддзе XIX стагоддзя трывалыя сувязі езуітаў Беларусі і ЗША тлумачацца тым, што пасля забароны ў 1773 годзе папам рымскім ордэна езуітаў ён прадаўжаў існаваць у Расійскай імперыі на Беларусі. Каб захаваць сябе арганізацыйна, амерыканскія езуіты далучыліся да яго ў якасці Беларускай правінцыі Таварыства Ісуса (1805—1814).

ПЕРШАЯ ХВАЛЯ МАСАВАЙ МІГРАЦЫІ НА РУБЯЖЫ XIX—XX СТАГОДДЗЯў

Масавая працоўная міграцыя беларускага насельніцтва ў іншых этнічных рэгіёнах Расійскай імперыі (усходняй) і за яе межы (заходняй) пачалася на рубяжы XIX—XX стагоддзяў, і з гэтага часу набірае моц працэс складання дыяспары як пражывання значнай часткі народа за межамі свайго Бацькаўшчыны. Міграцыйны рух сялянства набыў характар з 80-х гадоў XIX стагоддзя, а масавасць — пасля рэвалюцыі 1905—1907 гадоў у сувязі з тымі зменамі ў грамадскім і сацыяльна-эканамічным развіцці, якія яна выклікала. Да першай сусветнай вайны па эканамічных прычынах толькі ў Сібір з Беларусі перасялілася больш за

УЛАСНАЯ ПЕСНЯ АКТРЫСЫ ТАЦЦЯНЫ АЛЯКСЕЕВАЙ

Калі я чую яе імя — актрыса Таццяна Аляксеева, — калі хтосьці з яе каляжанак прыгадвае "нашу Таню", калі яна сама паўстае ў маёй памяці, дык раптоўна ўспамінаю выпадак, сведкам якога выпала мне быць. Паблізу Купалаўскага тэатра, ля фантана "Амур і Лебедзь", — нібы на ростані — акцёры разыходзяцца хто куды, відаць, пасля рэпетыцыі. Гоман, выбухі смеху, развіталы ўзмах рукой у карункавай пальчатцы: "Бывай... да пабачэння... патэпфануйце мне..." Вяслае ажыўленне хіліцца да спаду ў той капэле, дзе я затрымаўся.

Раптам чую Танін голас. Прывішаны. І — рашучы. "Не, усё-такі цалаваць яго я не буду!"

Каго? І з чаго яна ўзяла, быццам нехта чакае яе пацалунка?

Азіраюся. Прыдумваю экспромтам жарцік накшталт таго, што спыніць фантан красамоўнай балбатні зручней за ўсё, канешне, пацалункам. Ды ніхто ў нашай капэле нібы і не чуў тую пагрозу: маўляў, не будзе цалаваць — і годзе! Не наш клопат. Мабыць, і гэтая прыгажуня з тонка падмаляванымі павекамі, і той фронт у стракатай кашупі з гальштук-кам-бабачкай, і маўклівая дамачка ўсе яшчэ ў хлапечай прычосцы, ад якой актрысы на ролі інжэню-травесці доўга не адмаўляюцца, — усё яны ведаюць, каго мае на ўвазе Таня, каго не будзе цалаваць...

Мне аднакроць і снілася тая сцена "ля фантана". Таня ў ссунутым набакіры сонечна-жоўтым бердзе, з-пад якога выбіваецца хваля бурштынавы локан. Пальцы сціскаюць выштукаваны бурштынавы ж муштук з даўжэзнай танкаватай цыгарэтай "Калібры". Ага, калі то "Калібры", значыцца я сню восень якога шэсцьдзесят пятага, не пазней, года.

Так, так, гэтая пара ў артыстычнай біяграфіі Таццяны Аляксеевай, калі мінскія тэатралы залічылі яе ў плеяду сваіх улюбёнак. Яе ўжо засыпалі кветкамі узрушаных гледач, удзячныя ёй за таленавітае ўвасабленне на славуці Купалаўскай сцэне капарытных вобразаў: шэкспіраўскага Джульета і шылераўскага Луіза Мілер, горкаўскага Верачка Каламіццава ("Апошнія") і чэхаўскага Алена Андрэеўна ("Дзядзька Ваня"), герані А. Астроўскага Паліна і Алена ("Даходнае месца" і "Жаніцца Бялугіна"), прыгажуня Мелі ў драме "Ліса і вінаград" Г. Фігерэда і здрадлівага Жонка ў "Забытыя ўсімі" Н. Хікмета... І яшчэ была чарада розных студэнтак і маладых капгасніц, камсамольскіх энтузіястаў і звычайных дзяўчат, якіх тэатр выводзіў у святло рампы, каб паказаць аблічча нашай сучаснасці. Дакладней — тагачаснасці. Савецкай.

Яе жаночыя натурны з'яўляліся перад намі акрэслена адметнымі. То натхнёна ўзрушанымі, то прафесійна добрасумленнымі і старанымі. Яе хвалявала сама магчымасць выступаць разам... Не, лепш я паспрабую перадаць гэта словамі самой Тані: "Магчымасць дыхаць разам, плакаць разам... смяцца... маўчаць разам... Быць разам з Лідзіяй Ржэцкай і Ірынай Ждановіч, з Вольгай Галінай і Верай Пола, з Раісай Кашальнікавай і Стафаніяй Станютай..." Але яна творча ўвайшла ў ансамбль бліскучых актрыс лепшай беларускай сцэны. І не згубілася ў шанонаўнай грамадзе, не страціла сваёй акцёрскай уласціваці. Заспявала і праспявала (за сорак гадоў дзейнасці на тутэйшых падмостках!) сваю ўласную

песеньку. Пералівістую. Звонкую. Меладыйную.

Якія маляўнічыя натурны выводзіла яна на сцэну! Хітравата гарэзліваю паненку і крывадушна злымысну ханжу. Дурасліваю свавольніцу і прастакавата даверліваю, праўда, надзеленую сімпатыяй і гумарам — не больш — малодку. Распешчаную балаўніцу і вонкава зваблівую хіжую інтрыганку. А якімі вытанчана далікатнымі атрымліваліся ў яе арыстакратычныя па духу дамы, вуаль на якіх прыхоўвала не адно толькі іхні твар.

Ды і я ў маім уяўленні па сённяшні дзень нібы праз сон успрымаю яе, Таню Аляксееву, прыгожай жанчынай з нейкімі дзіўнымі звычкамі і манерамі. Ну падумайце самі, вось яна зусім звычайна ветлівая, гаваркая, уважлівая да субяседніка, і раптоўна гэтая асоба выпраменьвае штосьці вытанчанае, адчувальна высакароднае, тое шляхетнае, што арганічна ўбірае ў сябе пачуццё праўдзівай

часы, рыцары сярод яе калег, і Таня шчыра сцвярджала: "Але... ёсць... сустракаюцца..." Дык вось такі партнёр абуджае ў актрысе пачуццё, якое не падлягае лагічнаму тлумачэнню, — ім вызначаюцца слова і рух, міміка і паўзы, нібы акрыленыя нейкім чароўным, пажаноцку інтуітыўным памкненнем насустрэч жаданаму і чаканаму ёю...

Той з нас, хто бачыў Таццяну Аляксееву ў спектаклях, дзе яе партнёрамі былі выдатныя купалаўцы — Барыс Платонаў, Леанід Рахленка, Барыс Кудраўцаў, Павел Малчанаў, Барыс Уладамірскі, Віктар Тарасаў, Раман Філіпаў, мабыць, пацвердзяць, што і сапраўды дуэтныя сцэны з імі яна іграла з творчым заміпаннем, я нават падкрэсліў бы — з творчай асалядай. Ды нейкі нячысцік мяне падштурхоўваў за даваць ёй не зусім сціплым пытанні. Я рытарычна абвясчаў, што акцёр — ён відачын... камедыянт... прытвор...

ГУК СТРУНЫ,
ШТО ВОСЬ ЗАРАЗ ЛОПНУЛА

чэсці і непадкупнай чалавечай годнасці. Нат паліць яна сваю цыгарэту з гэтай экзатычна птушынай назвай "Калібры" нейкім сваім, я сказаў бы, аляксееўскім чынам — з вольным размахам рукі і загадкава бліскучым прыжмуркам правага вока. Быццам то ў балетным выгібу яе запяся і сапраўды прывідна туліцца рэдкі птах, ад якога і завяваецца ў кальцо лёгкадымны струменьчык.

Той-сёй з чытачоў, вядома, пацісне плячыма: што за дзівосць ён нам вярзе? Табакурыха паліць цыгарэту, хай і экзатычную. Натуральна, прыжмурвае вока, бо цыгарэта ж дыміць. Што тут незвычайнага, адкуль тое захапленне — "шляхетная, высакародная"! Праўда ваша, адказваю гэтаму дзяржарозаму недаверку: у тым, што яна рабіла, ані нічога незвычайнага не было... Як яна тое рабіла, як раскурвала, мне чынам ёй рукам ці голасам выявіць патаемныя пакуты або радасць той жанчыны, якой ёй наканавана быць там, на сцэне. Таму яна можа спыніцца пасярод тратуара і нібы ні к сялу, ні к гораду лягнуць уголас нештачка гэткае... Пра пацалунка, напрыклад. І гэты якраз тады, калі чуткі і плёткі, у якіх фігурыравалі яна — "Яна!" — Таня Аляксеева, і ён — "Ён!" Не прыводжу яго найменне. У каплятэатральных людзей ёсць жа завядзёнка звязца імя актрысы, якая іграе Джульету, з імем таго, хто — Рамэо, а Поліньку — з Жадавым, Клеапатру — з Антоніем, Луізу Мілер — з Фердынандам фон Вальтарам...

Калі мы пасябравалі і ў мяне з'явілася права задаваць ёй правакацыйныя пытанні, я закруціў і гэтую "сферу" артыстычнага жыцця. Маўляў, ці абьякава для прафесійна сталай актрысы, што за партнёр выступае з ёю ў любоўных сцэнах, што за мужчына паўстае перад ёю як яе выбраннік на якіх дзве вячэрнія гадзіны? О-о-о... І сёння чую тое Танева "О-о-о..." Яна ўспомніла іспанца Кальдэра, у адной з п'ес якога некалі іграла: "О рыцар шанаблівы, табе калені дадзены, каб змог ты ўкленчаць перад Богам, перад каханай, — і больш ні перад кім!" Таня асабліва пранікнёна, стараючыся захаваць амаль дзяжурную інтанацыю адказу на маё службове пытанне цікаўнага газетнага пісакі, прамовіла, што такі партнёр, з каленяў рыцара... Я пералічыў не адзін раз, а ці сустракаюцца наогул цяпер, у нашыя

Якім хочаш закаханым прыкінецца — камар носу не падточыць. Ды і наогул наша эпоха відавочна даказвае: мужчына — істота, што ці не на кожным кроку парушае запаведзі і само ўяўленне аб дабрачыннасці, бескарыслівым служэнні людзям, пашаноце да жанчыны. І тэатральнае відовішча з шыкоўна апранутымі рыцарамі ды альтруістамі — гэта як той сярочны бохан з рызнікамі, які дабрадзей-уціхамірнік раскрышае рабам дзеля ўцяшэння.

Так гаварыў я, хоць зусім нядаўна сам бачыў, як навідавоку ў прахожых, у тым жа скверы "ля фантана", зграбны Уладзімір Караткевіч расчулена апусціўся перад актрысай на калена і працягнуў ёй свой паэтычны зборнік "Мая Іліяда", на якім бялелі ў зялёным гронкі пандышаў, і прамовіў: "Мяне ўзрушылі вы ўчора..." А ўчора іграў спектакль "Начное дзяжурства" А. Дзялендзіка, і там Т. Аляксеева... не выходзіць на сцэну. Толькі чуецца голас Жанчыны ў тэлефоннай трубцы. Чуецца споведзь асуджанай сваёй хваробай на самае страшнае і ледзь упоўнае спадзяванне на ратунак. І Таня сказала: "Я ж і не выходжу нават пакланіцца на апладыменты!" — на што Валодзя выдыхнуў: "Голас залаты зачароўвае, а ў вас ён дзевяцьсот пяцьдзесят восьмай пробы..."

Пачуўшы сентэнцыю пра "бохан для рабоў", Таня абурывалася не на жарт. Я спаспаўся на старажытных мудрацоў Рыма: гэта ж яны гэтак — пра тэатральнае відовішча, не я!

Зараз я паспрабую прывесці сказанае Таняй мне ў адказ. Строга і шчыра, быццам яна аб тым думала даўно, не адзін год, і сёння маўляе тое ў голас упершыню, вымавіла:

— Калі б гэта было вяршым уласным перакананнем... наконт "бохана для рабоў"... я магла б лічыць вас... ха-ха-ха... пачвараю... Тысячу разоў паўтару: тэатр — гэта люстра, якое ў расквечаным і эстэтычна прыхарошаным выглядзе паказвае чалавеку, што ён за істота. Надоечы я гутарыла пра гэта са сваімі студэнтамі...

(Дарэчы, яе педагогічная дзейнасць у кансерваторыі і Інстытуце культуры заслугоўвае асобнай размовы. Яна захаплялася ёю не менш, чымся сваёй асноўнай прафесіяй — акцёрскай).

— Мы разам са сваімі юнымі сябрамі пагадзіліся, што Розанаў... Вы чытаеце Розанава? А я вось учытваюся. Дык Розанаў прызнаецца, што яму самому, бывала, надаралася быць... шакалам. Жак! Што ты бываеш часам шакалам, наўрад ці кожны з вас, мужчын, прызнае, а Розанаў шчыра, не точыся, прызнаецца. І далей. Слухайце ўважліва, што ён гаворыць далей! Наспадзявана і раптоўна абуджаецца ў ім, бывае, і лань. Божа міласціва, якое гэта чароўна прыгожае стварэнне! Танканое. Стройнае. Здалікатна аксамітнай шэрсткай. І рогі — бы касцяны іерогліф загадкавага сэнсу. Лань — добрая жывёла, заўжды гатовая пакласці мызу на плячо сустрачнаму з

той пшчотнай паскай, якая ўласціва толькі ёй, лані... Вось якое спадзяванне нараджаецца ў падсвядомасці жанчыны, калі перад ёю з'яўляецца сапраўдны мужчына... Мо і ён прыпадзе да тваіх грудзей, як тая лань, сваім тварам... бядавай сваёй галавой...

Ах, панове крытыкі, кажу я сам сабе, напісаўшы папярэднія старонкі, вы толькі прыблізна ўяўляеце тое, што адбываецца ў душы мастака-артыста, з якіх асабістых перажыванняў стварае ён пачуццёвы свет васьмі гэтага свайго персанажа. Свае пакуты і радасці асабістага лёсу аддае ён ролі за роллю, з сезона ў сезон. Дзіва дзівоснае бачыць і здагадвацца, аб чым спрачаюцца і з якой прычыны адна з іх мучыцельца, а другі — кат, калі там, на падмостках, загрыміраваныя акцёры толькі тое і робяць, што водзяць вачамі. То адзін на аднаго глядзяць, то — убок, то — угару... Цудоўнае ўражанне рабілі, напрыклад, такія нямыя дыялогі на мяжы трагедычнага зрыву паміж Луізаў Мілер і Фердынандам фон Вальтарам або паміж Аленай і Андрэем Бялугіным. Самыя тонкія эмацыянальныя нюансы і няўлоўныя пачуцці зіхацелі і пераліваліся ў позірках, якімі абменьваліся Т. Аляксеева з незабыўна яркімі яе партнёрамі ў гэтых ролях — Б. Кудраўцавым і Р. Філіпавым.

Яна і ў паўсудзённых гутарках, спрэчках, успамінах у сяброўскім застоллі або на ўзлеску ля вогнішча, перабіраючы сабраныя баравікі ды асавікі, часам выглядала сабранай у кулак... Не, куды дакладней вызначае такі яе стан стрыманага тэмпераменту закулісны жаргон "Везувій, які пакуль што злёгка курыцца дымам..."

Сон... Дым...

Як ні круці, творчасць тэатральнага артыста — з'ява мімалётная. Хутка мінае і знікае яе плён, і ты захоўваеш свае ўражанні ад яе толькі ва ўспамінах. Сцэнічны персанаж, пакуль ён на сцэне, мае права гаварыць пра сябе шэкспіраўскімі словамі: "Мы створаны з тых рэчываў, што й нашы сны. І сном ахутана ўсё нашае жыццё..." І Таццяна Аляксеева, як і большасць з яе каляжанак, адкрыта смуткавала і нават бедавала, калі мы ў кампаніі меркавалі пра гэтую прывідную пазію акцёрскага мастацтва.

Разумная жанчына, яна здзіўляла сваёй энцыклапедычнай дасведчанасцю. І — насцярожвала. Бо нездарма я нашы бацькі яшчэ былі ўпэўнены, што лішак розуму ў жанчыны, як лішчца алею ў лампады, — гасіць агеньчык. Тым і прывабны быў розум гэтай актрысы, што ў ім не было прэтэнцыёзнай позы, не было лішкаў і празмернасці. У буднях і ў творчасці яна не дазваляла сабе ператварацца і ў прыгажуню-пустазвонку, якая ўся, здаецца, умашчаецца ў кішэнічкі люстэрку, у якое глядзяцца нечыя надзьмутыя або ўсмешлівыя губы. Помню, як сівы тэатральны пеў Яўген Рамановіч, што пічыўся знатаком артыстычнага характа, забачыць, бывала, здалёку Таню і прамурлыкае штосьці чутае ім некалі ў Парыжы: "Яна была б у музыцы — капрычю, а як скульптура — статэтка Капрэсанс..." То не было гэтым гуллівым настроём, так выказаў ён захапленне гарманічнай асобай, якой лічылася заслужаная артыстка Беларусі Таццяна Аляксеева.

...Усё гэта праносіцца перада мною прывідным бачаннем, калі мы ў гурце яе адданых прыхільнікаў збіраем, каб адзначыць Танін дзень нараджэння або жалобную гадавіну і ўзняць удзячную чарку ў гонар тае непайторнай песні, што адзвінела, але чуецца, чуецца, чуецца... Сама яна аднаго разу ў такім жа застоллі чамусьці прыгадала той гук струны, што лопнула вось зараз, пра які гаворыцца ў "Вішнёвым садзе" А. Чэхава. Гук журботны, і не адразу ён аціхае, нейкі час яшчэ гудзе. Гук — нібы ўздрыг нечага лёсу. Нібы развіталы акард жыцця... Помню, яна памаўчала і сумнавата ўсміхнулася. І ўсе зразумелі, што яна хацела выказаць гэтым напамінам пра гук струны, падобны да ўскліку, што распачынам голасам аплаквае знікненне нават самага сціплага характа. Аб ім і вядзецца гаворка ў нядаўна выданай у Мінску кнізе "Бы ўсмешка вечаровага сонца...", якую раскупулюць наведвальнікі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Кнігу, напісаную калегамі, паклоннікамі любіміцы тэатральнай публікі — Т. Аляксеевай.

Барыс БУР'ЯН.

НА ЗДЫМКУ: Таццяна АЛЯКСЕЕВА на юбілейнай вечарыне. 1982 год.

СА СПАДЧЫНЫ МАКСІМА ТАНКА

«ЦІ ЁСЦЬ ХЛЕБ І СТРАХА НАД ГАЛАВОЙ?»

На самым прыпачатку гэтага года пайшла з жыцця адна са старэйшых беларускіх пісьменніц Ганна Новік. Надзвычайна цяжкім і пакрыстым быў лёс гэтага чалавека. Ганна Аляксееўна брала актыўны ўдзел у заходнебеларускім нацыянальна-вызвольным руху, арыштоўвалася польскай дэфензівай, патрапляла ў вязніцу, была дэпутатам Народнага сходу Заходняй Беларусі. У паваянным часе працавала старшынёй калгаса, пасля сельсавета, памочнікам начальніка палітаддзела МТС, цяжка хварэла.

Цягам усяго свайго жыцця Г. Новік займалася літаратурнай творчасцю — пісала вершы, апавяданні, нарысы, спрабавала сябе ў жанрах пазмы і аповесці. Першыя з іх былі надрукаваныя Максімам Танкам яшчэ ў заходнебеларускіх перыёдыках. Яны вызначаліся вострым сацыяльным зместам і эмацыянальна-пачуццёвай насычанасцю.

Трэба сказаць, народны паэт, бадай, аніколі не забываўся на Г. Новік. Працуючы на высокіх пасадах старшыні Саюза пісьменнікаў і старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі, ён турбоўся аб належных умовах яе працы і адпачынку, пасабляў маральна і матэрыяльна, рабіў парады, папраўляў і друкаваў творы. Сведчаннем таму — матэрыялы іх працяглай лістоўнай лучнасці. Допісы пісьменніцы, выяўленыя намі ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, неўзабаве будуць даведзены да публічнасці. Цяпер жа, у звязку з 85-гадовым юбілеем Максіма Танка, прапануем увазе чытачоў колькі ягоных лістоў да Г. Новік, адшуканых нядаўна ў яе хатнім архіве.

Мікола МІКУЛІЧ.

1-VIII-45 Мінск

Паважаная таварыш Новік!
Выбачайце, што пішу паштоўку, але мне хацелася-б, каб яна хутчэй дайшла да Вас. Я вельмі рад быў і ўсе таварышы, якія Вас ведалі, кабі атрымалі ад Вас вестку, што Вы жывы і здаровы, што Вы змагаліся за вызваленне свайго Бацькаўшчыны. Я распытваў пра Вас раней. Але мне ніхто нічога толкам не мог сказаць. Кабі зможаце зараз пераслаць нам свае вершы і ўсё тое, што Вы напісалі за апошні час, было-б вельмі добра. Пераслаць можаце на маё імя, на адрас Саюза пісьменнікаў у Мінск. Прывітанне Вам ад таварышаў, якія помняць Вас. Моцна цісну Вашу руку — Максім Танк.

еце на сустрэчах са школьнікамі. І гэта радуе, бо я помню, што ў апошніх лістах Вы скардзіліся на дрэнны стан свайго здароўя. Як чуецца цяпер? Вельмі шкада, што Вы не дапрацавалі сваёй аповесці, якую капісьці прыслалі ў часопіс "Польмя". Там былі вельмі цікавыя старонкі. Можна, ёсць новыя вершы? Прысылайце на мой адрас. Жадаю Вам у новым годзе добрага здароўя, шчасця і ўсяго найлепшага ў жыцці і ў працы.

Максім Танк.

Дарагая Ганна Аляксееўна!
Дзякую за пісьмо і за падборку Ваших вершаў, якія я ўважна прачытаў. Дам я іх яшчэ пачытаць нашым кансультантам. Мне здаецца, што сёе-тое можна будзе даць ці ў "ЛіМ", ці ў "Польмя". Да лепшых вершаў залічыў бы: "Даруй мне, дружа", "Слова да Радзімы", "У Вілейцы маёй", "Камсамолу", праўда, і гэтыя вершы яшчэ патрабуюць пэўнай дапрацоўкі.

Добра, што Вы чуецца лепш і працуеце, выступаеце. Жадаю Вам добрага здароўя і ўсяго найлепшага ў жыцці і ў творчасці.

З прывітаннем
Максім Танк.
Мінск. 23.1.1977 г.

Мінск, 9.1.78 г.

Паважаная Ганна Аляксееўна!
Шчыра дзякую Вам за пісьмо і Навагоднія пажаданні. Асабліва радуе, што Вы актыўна ўдзельнічаеце ў грамадскім жыцці, працуеце над новымі сваімі творами і што акружаюць Вас харошыя людзі. Капісьці з Мікалаем Андрэвічам мы гаварылі пра Вас, успаміналі Вас добрым словам.

Вершы свае і апавяданні прысылайце мне на адрас Саюза пісьменнікаў (Мінск, вул. Фрунзе, 5). Тут я пачытаю з сябрамі і падумаем, куды іх даць. А агулам, як жывеце? Ці ёсць хлеб і страх над галавой? Пішы! Прывітанні таварышам Булгаку і Судніковічу і падзяка за іх чалавечыя адносіны да Вас.

З найлепшымі пажаданнямі
Максім Танк.

Публікацыя Міколы МІКУЛІЧА.

ВЫСТАВЫ

У музеі Беларускай акадэміі мастацтваў адбылася незвычайная нямецка-беларуская выстава пад назвай "Тэксты". Канцэпцыю нямецка-беларускага выставачнага праекта "Тэксты" распрацавалі ўдзельнікі гэтай экспазіцыі Міхаіл Баранна з Акадэміі мастацтваў і нямецкі культурны цэнтр імя Гётэ ў Мінску. Усяго ў выставе ўдзельнічаюць трынаццаць мастакоў абедзвюх краін.

НА ЗДЫМКАХ: у час урачыстага адкрыцця выставы; работа Хайнрыха фон дэн ДРЫША; работа Артура КЛІНАВА.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ.

ПРАЗ ВЫПРАБАВАННІ І НЯГОДЫ

На долю Рамана Сабаленкі (нарадзіўся 15 кастрычніка 1907 года, памёр 13 мая 1975-га) выпала нямала жыццёвых выпрабаванняў і нягод. Сын селяніна з вёскі Сабалі цяпершняга Брагінскага раёна, Р. Сабаленка скончыў Гомельскі педагогічны тэхнікум, вучыўся ў Гомельскім педагогічным інстытуце, працаваў у газеце "Звязда", служыў у Чырвонай Арміі. Але ў 1933 годзе яго нечакана арыштвалі. На шчасце, хутка адпусцілі. Другі раз ён быў арыштаваны ў 1937-м, але зноў справу закрылі. Успомнілі пра тыя арышты ў гады вайны і асудзілі Ваенным трыбуналам да 10 гадоў пазбаўлення волі. Праўда, і гэты прыгавор быў адменены з-за адсутнасці саставу злачынства.

Раман Сабаленка ўдзельнічаў у баях на Калінінскім і 2-м Прыбалтыйскім франтах. У пасляваенны час рэдагаваў баранавіцкую абласную газету "Чырвоная звязда", працаваў у рэдакцыях газет "Калгасная праўда", часопіса "Маладосць", а з 1957 па 1966 год з'яўляўся намеснікам галоўнага рэдактара газеты "Літаратура і мастацтва".

Пачынаў творчы шлях з вершаў. У 1935 годзе ў часопісе "Польмя" апублікаваў пазэму "Брагін". Выдаў зборнікі пазэі "З родных крыніц" і "Мая эстафета". І ўсё ж большую вядомасць Р. Сабаленку прынесла проза, у першую чаргу аповесці "Юнацтва ў дарозе", "Выпрабаванне сталасці" ("Іду ў жыццё"), "Былое застаецца ў сэрцы", што склалі трылогію "Іду ў жыццё". Выдаў таксама кнігу нарысаў пра дзеячаў культуры і літаратуры "Коперамі вясёлкі".

ПАЛЯКІ РОБЯЦЬ ЗА НАС

У Польшчы да друку рыхтуецца кніга Дарыуша Сьлядзкіга "Старажытныя могільні ў Слоніме на Беларусі".

Гэту кнігу польскі гісторык і журналіст Д. Сьлядзкі напісаў па матэрыялах, якія сабраў у экспедыцыі ў Слоніме, кіраўніком якой ён быў. Група энтузіястаў з Польшчы (навукоўцы, студэнты, навучэнцы ліцэяў) на працягу летніх месяцаў даследавалі ў Слоніме старажытныя могільні на Ружанскай вуліцы, у Альбярціне, на Лабазоўцы, нямецкія могільні з першай сусветнай вайны.

Да сённяшняга дня Дарыуш Сьлядзкі ўспамінае, як цёпла сустрэлі іх слонімы. Каля ста чалавек мясцовых жыхароў дапамагалі энтузістам з Польшчы добраўпарадкаваць могільні. Удзельнікі экспедыцыі жылі ў слонімскіх сем'ях і вельмі пасябравалі з нашымі людзьмі.

Падобныя экспедыцыі праводзяцца на Беларусі з 1990 года. Іх мэта — захаваць для гісторыі тыя старажытныя помнікі, якія знаходзяцца пад пагрозай знішчэння.

Сяргей ЧЫГРЫН.

ВЕРНІСАЖ АКАДЭМІКА

У галерэі "Мастацтва" адбылося адкрыццё персанальнай выставы акадэміка жывапісу, прэзідэнта Беларускай акадэміі выяўленчага мастацтва Фелікса Янушкевіча.

Экспазіцыя невялікая, але яна не рэтраспектыўны позірк 40-гадовага жывапісца на ўласны творчы шлях, папому якога складаюць вучоба ў спецыялізаванай Рэспубліканскай школе імя І. Ахрэмчыка, у тэатральна-мастацкім інстытуце, аспірантура ў акадэмічным Інстытуце этнаграфіі, мастацтвазнаўства і фольклору, навучанне ў творчых майстэрнях жывапісу Акадэміі мастацтваў СССР, а складзена з прац апошняга года. Сярод іх вылучаюцца палотны "Здарэнне ў парку", "Гліняны пеўнік", нізка "Крыжовай Галгофы", "Памяці Міколы Селешчука", "Двое" і інш.

ЗАХАПЛЕННІ

І САБЕ, І СУСЕДЗЯМ

Сяргей з дзяцінства любіў прыроду. Хадзіў з хлапчукамі на Свіцязь. Захапілі яго паданні, якія бытуюць у наваколлі. Найбольш іх пра горад Свіцязь, на месцы якога разлілося возера.

Старажылы расказвалі, што яны, калі былі малымі, нібыта бачылі чатыры слупы, аброслыя мохам і падобныя да калодзежных. Нібы па вадзе плавалі вушакі ад дзвярэй, бяровенні ад будынкаў. А далей ад берага можна было ўбачыць на дне возера выбрукаваную дарогу.

Сяргей такога не бачыў, а на берагах знаходзіў шмат дзівосаў — дрэў рознай формы, карчоў, падобных да звероў і падзей. Карцела самому нешта змайстраваць з дрэва. Так захапіўся ён разбой.

Цяпер Сяргей Зайка працуе лесніком у Свіцязянскім лясніцтве.

Шмат прыгожых работ у лесніка. Праўда, у апошні час адцягвае яго ад разьбы будаўніцтва свайго дома, які Сяргей Уладзіміравіч аздабляе цудоўнымі ўзорамі. Між іншым, гэта таксама разьба па дрэву. І не толькі для сябе: людзі будуць любвацца характэрам.

Знаёмым, суседзям ён памагае і справай, і парадай. Выконвае і заказы паляўнічых, робіць ім прыклады для стрэльбаў, вядома, упрыгожаныя ўзорамі, відамі прыроды.

НА ЗДЫМКУ: Сяргей ЗАЙКА з рагамі лася, якія знайшоў і апрацаваў.

Мікалай ДЗЕЛЯНКОЎСКІ.

Фота Віктара СТАВЕРА.

**«КЛУБ ЕЎРАПЕЙЦА»
ЧАКАЕ ВАШАЙ
ПАДТРЫМКІ!**

У савецкія часы ўсе мы прайшлі праз розныя клубы інтэрнацыянальнай дружбы. Асабіста я пабываў у такіх КІДах у школе, ва ўніверсітэце, дзякуючы гэтаму ў мяне было шмат сяброў за межамі краіны і... шмат непрыемнасцей з боку кантраляючых, прабацце, кантраляваўшых гэтую «дружбу», асабліва з КДБ!

Вучні школы, дзе я працую выкладчыкам рускай і польскай моў, а ў пазаўрочны час яшчэ і беларускай (бясплатна), варашылі стварыць «Клуб еўрапейца» на ўзор тых, што ў польскім горадзе Тарнаў, адкуль мы і атрымалі пра гэта ліст з паведамленнем. Мы вырашылі не адставаць ад палякаў і ствараем свой, ізяслаўскі «Клуб еўрапейца». Мэта клуба: сяброўская перапіска з равеснікамі за межамі Украіны і ў краіне на мовах, якія вывучаюцца ў

школе, а менавіта: англійскай, польскай, беларускай, рускай, украінскай. Узрост карэспандэнтаў — ад 10 да 17 гадоў. Спадземся з дапамогаю газеты «Голас Радзімы» наладзіць перапіску са сваімі равеснікамі з Беларусі, Літвы, Латвіі, Эстоніі, Польшчы, ЗША, Канады, Уругвая, Аргенціны, Аўстраліі ды іншых далёкіх і блізкіх краін. Просім дарослых чытачоў газеты дапамагчы нам у наладжванні сяброўскай перапіскі, за што выказваем усім шчыры дзякуй! Лісты чакаем вось на гэты адрас: «Клуб еўрапейца», 281200, м. Ізяслав, почтаamt, а/с 8, Хмельніцкага ўчастка, Украіна.

«Клуб еўрапейца» чакае вашу дапамогу!

Рычард ЯГЕЛОНЧЫК,
прэзідэнт «Клуба еўрапейца»
СШ № 1 г. Ізяслава.

**ЛЕКАВЫЯ РАСЛІНЫ
І ФІЛАТЭЛІЯ**

З глыбокай даўніны падпілюювалі чалавек хваробы. У пошуках сродкаў супраць немачы чалавек звяртаўся да прыроды. Сувязь з ёю навучыла чалавека распазнаваць многія з лекавых траў.

Пошта былога СССР выпускала серыю марак аб лекавых раслінах, але туды не ўвайшлі травы, што растуць у Беларусі. Яшчэ ў 1968 годзе я пачаў ствараць філатэлістычную калекцыю «Старонкі гісторыі Беларусі». І ў гэтай калекцыі аб лекавых раслінах, што растуць у нас, я не мог расказаць, выкарыстоўваючы выпускі савецкай пошты. А расказаць ёсць пра што.

Першая палова XVI стагоддзя азнаменавалася выдатнай падзеяй — з'яўленнем першага беларускага доктара медыцыны. І хаця Ф. Скарына сваё жыццё прысвяціў кнігадрукаванню, займаўся ён і медыцынай, і батанікай. Ён удзельнічаў у закладцы каралеўскага батанічнага саду ў Празе, быў «в лекарских науках доктором». На вядомым партрэце Ф. Скарыны ён паказаны ў сваім кабінэце сярод кніг, малюнкаў лекавых раслін, што висяць на сцяне, адлюстраванню посудзі, якія служаць «для пропушчэння» (дыстыляцыі) лекавых траў.

Упамінаюцца лекавыя расліны іншы раз з указаннем іх выкарыстання ў «Словарце» граматыкі Лаўрэнція Зізіяна ў 1596 годзе.

Вядомы пісьменнік і асветнік XVII стагоддзя Сімяон Полацкі ў сваіх працах раў прылячэнні хвароб не грэбаваў лекавымі рас-

У 1773 годзе ён наведваў Беларусь, апісаў і сабраў 433 віды лекавых раслін у наваколлі Віцебскага і Гродзенскага губерняў, у якіх былі змешчаны матэрыялы і апісанні «антилекарских растений», што ўжываюцца ў афіцыйнай медыцыне, і спісы мясцовых народнаўрачэбных раслін з апісаннем метадаў іх прымянення.

Многа матэрыялаў аб народнай медыцыне і лячэнні травамі можна знайсці ў «Памятных книжках» некаторых беларускіх губерняў.

У этнаграфічнай рабоце М. Федароўскага апісваецца 217 відаў лекавых раслін народнай медыцыны, якія спажываюцца «людямі беларускімі на зямлі літоўскай». У пераліку лекавых раслін Гродзеншчыны М. Федароўскі паведамляе і лацінскія, і мясцовыя назвы раслін, апісвае іх прымяненне ў народнай медыцыне, паведамляе, што кожны выпадак лячэння суправаджаўся вымаўленнем спецыяльнай замовы.

Цікавілася лекавымі травамі вядомая пісьменніца Эліза Ажэшка. Падарожнічачы па Гродзеншчыне, пісьменніца сустракалася са знахарамі і знахаркамі, распытвала іх аб травах, аб метадах лячэння імі, збірала народныя назвы гэтых раслін. Яна сабрала вялікі гербарый лекавых раслін і запісала амаль 230 народных назваў лекавых раслін і спосабы іх ужывання. Усе свае назіранні і веды ў гэтай галіне пісьменніца змясціла ў творы «Людзі і кветкі на берагах Нёмана», які быў апублікаваны ў географічна-этнаграфічным часопісе «Вісла».

На Беларусі лекавыя травы прадаваліся ў так званых травяных лаўках. У Мінску ў 1850 годзе акрамя аптэк былі 4 травяныя лаўкі. У другой палове XIX стагоддзя ў Беларусі вырошчваліся лекавыя расліны з прамысловымі мэтамі. У «Земледельческой газете» за 1894 год нехта Н. Ігнатвіч-Сушынін расказаў аб вопыце развядзення мяты і іншых лекавых раслін у Магілёўскай павеце. У 1893 годзе аўтар сабраў 22 пуды сухога лісця мяты і 10 фунтаў эфірнага масла.

З пачаткам першай сусветнай вайны, калі быў лекавы крызіс 1915 года, у Беларусі пачалі стварацца плантацыі лекавых раслін і вёўся арганізаваны збор лекавых траў.

Сёння з усёй флары Беларусі лячэбнае прымяненне маюць 264 віды дзікарастучых ці здзічэлых культурных вышэйшых раслін. У апошнія гады цікавасць да іх прыкметна ўзрасла.

У 1996 годзе пошта рэспублікі выпусціла серыю з 4 марак і блока, прысвечаных лекавым раслінам. На іх паказаны аер звычайнай, крывасмок лекавы, крушына ломкая, дуброўка прамастачая і бабок трохлісты. Тады ж было выдадзена тры канверты з адлюстраваннем дымніцы лекавай, палыну горкага, святаянніка дзіркаватага.

Калекцыі філатэлістаў упершыню папоўніліся паштовымі выпускамі аб лекавых раслінах Беларусі.

Леў КОЛАСАЎ.

лінамі. У адным са сваіх вершаў ён расказавае аб лячэнні травамі праказы.

У XVI стагоддзі ў Вільні адкрылася першая аптэка, у якой было многа лекавых траў. У гістарычных дакументах таго часу ўпамінаюцца аптэкары ў Брэсце, Магілёве, Гродне. У «Пісцовой кнізе» Пінскага староства за 1561 год упамінаюцца 4 дактары і аптэкар Станіслаў. Згаданая аптэка ў Вільні была заснавана прыкладна ў 1510 годзе, калі з Кракава ў Вільню прыехаў урач-алхімік Былінскі для лячэння хворага вялікага князя літоўскага і караля польскага Аляксандра. Урач Былінскі прывёз з сабой і першую аптэку, у наборы лякарстваў якой было многа лекавых траў і каранёў.

У першы руска-польскай вайны 1654 года русія войскі, знаходзячыся на тэрыторыі Беларусі, забяспечваліся лекавымі травамі і шымі таварамі са складаў Полацка і Магілёва. Ёсць весткі, што ў 1666 годзе з Полацка і Смаленска ў Маскву было дастаўлена 20 пудоў лекавых траў.

У 70-х гадах XVIII стагоддзя ў Беларусь быў запрошаны французскі батанік і доктар Ж. Жылібер для арганізацыі ўрачэбнай школы ў Гродне. Жылібер не толькі арганізаваў школу ў горадзе, але і заклаў у яго прадмесці Каралеўскі батанічны сад, які па разнастайнасці, рэдкасці і колькасці лекавых і іншых раслін не саступаў ніводнаму еўрапейскаму батанічнаму саду. Батанік Жылібер і яго вучні вывучалі прыроду Беларусі і Літвы, збіралі гербарый у наваколлі Гродна, Брэста, Нясвіжа, Беластока, Наваградка, Вільні. Вынікам гэтых даследаванняў стала праца «Flora Lithuanica inchoata», адзін з раздзелаў якой апісвае 95 відаў лекавых раслін і іх прымяненне.

У 1791 годзе ўбачыла свет праца С. Юндзіпа «Апісанне раслін у правінцы Вялікага Княства Літоўскага», дзе аўтар упамінае шэраг лекавых раслін з указаннем іх прымянення.

Буйным даследчыкам лекавых раслін Расіі быў акадэмік І. Ляпехін (1740—1802).

Рэдактар
Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей;
Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі;
Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства «Радзіма»).

НАШ АДРАС:
220005, Мінск, праспект
Ф. Скарыны, 44.

Тэлефоны: 213-31-97,
213-32-80, 213-30-15, 233-16-56,
213-37-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў,
матэрыялы якіх друкуюцца на старонках
«Голасу Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Газета набрана, звярстана і
аддрукавана ў друкарні
«Беларускі Дом друку»
(220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).
Тыраж 3 000 экз. Індэкс 63854. Зак. 1523.
Падпісана да друку 27.10.1997 г. у 12.00.
Рэгістрацыйнае пасведчання № 81.